

Litteratur

*Ulf Stridbeck: Från kontrakt till social rättighet
En analys av förhållandet mellan eldistributör och abonnent. Lund Studies in Law and Society 2, Lund University Press, Lund 1992, 391 s.*

ANMÄLD AV JOHAN BÄRLUND

Inledning: det dubbla tvånget

Genomgående för Ulf Stidbecks doktorsavhandling "Från kontrakt till social rättighet" är tesen om att hushållsabbonnenterna är underkastade ett dubbelt tvång i sitt förhållande till eldistributören. Å ena sidan klarar man sig inte längre utan elektricitet i dagens västerländska samhälle: abonnenterna har inget annat val än att ingå ett avtal om elabonnemang. Å andra sidan är elabbonnenterna hänvisade till att ingå avtal med en viss eldistributör, eftersom den elmarknad som konsumenterna har tillträde till består av elverk i monopolställning. Konsumenterna har således ingen valfrihet över huvud taget i fråga om elkonsumtion.

På grund av det dubbla tvånget innehar eldistributören en avsevärt mycket starkare position än den enskilde elabbonnenten. Eldistributören skulle således långtgående kunna diktera villkoren för elabonnemang, om inte en intervention i förhållandet mellan parterna förhindrade detta. I avhandlingen beskriver Stridbeck primärt denna intervention och han lyfter samtidigt fram de problem som existerar i förhållandet mellan parterna.

Struktur

Avhandlingen består av elva kapitel. Efter

det första inledande kapitlet följer ett kapitel där problemställningar, teori och metod behandlas. Enligt Stridbeck är huvudsyftet med hans avhandling en inventering av problemen i förhållandet mellan elabbonnent och eldistributör med perspektivet nerifrån, dvs. sett ur abonnentens synvinkel. Endast i enstaka fall ger han sig ut för att fastställa vad gällande rätt är (s. 32). Likaså är hans föresats att visa å ena sidan "hur elbranschen fastställer de premisser som bildar underlaget för lagstiftningen" samt å andra sidan "att den ekonomiskt starka och mäktiga energisektorn är svårstyrd" (s. 43).

Stridbecks grepp är enligt min mening en blandning av funktionsorienterade och behovsorienterade synvinklar. Hushållsabbonnenten är en funktionsrelaterad juridisk roll och pga. det dubbla tvånget en svagare partsroll. Då det gäller eldistributörens avstängningsrätt är Stridbecks analys utpräglat behovsorienterad i och med att han utgår ifrån att de sociala hänsynen måste beaktas vid utövandet av avstängningsrätten. På grund av detta sistnämnda kan Stridbecks avhandling också klassas som social civilrätt.

Kapitel tre är avhandlingens längsta kapitel (61 sidor), trots att det hör till ett av bokens inledande kapitel. Dels beskrivs här elsektorns tekniska utveckling, dvs. elektrifieringen av Sverige, och dess ägarstruktur, dels ges de politiska och ekonomiska ram-

arna för elsektorn. I samband med detta redogör Stridbeck också för energipolitiken inom EG och han konstaterar att avsnittet om EG huvudsakligen bygger på den svenska regeringens publikation Grönbok II. I dessa eurtider ter sig detta uttalande svårt att acceptera. Borde inte en forskare i regel vända sig till primärkällorna? Också i övrigt är det utländska materialet i avhandlingen förvånansvärt sparsamt.

Kapitel tre innehåller också ett avsnitt med den intetsägande rubriken "regler", där ellagens bestämmelser genomgås relativt ytligt. Kapitlet avslutas med ett kort avsnitt om elsäkerhet.

I kapitel fyra får läsaren en 24 sidor lång redogörelse för kommunal eldistribution. Avsnittet är ytligt och utpräglat kommunalrättsligt och för, enligt min mening, inte avhandlingens tema framåt.

Trots att kapitel fem hör till själva kärnan av avhandlingen är det endast 15 sidor långt. I kapitlet redogörs för det avtalsrättsliga förhållandet mellan elabonment och eldistributör. Innehållet i kapitlet kunde främst karakteriseras som standardavtalsrätt. Kopplingen till avhandlingens huvudkapitel, dvs. kapitel sju, blir också svag, även om de principer för vilka redogörs i femte kapitlet om standardavtalsrätt utgör den teoretiska utgångspunkten för behandlingen av det gällande abonnemangavtalet i kapitel sju. Förvånande är också att det i avhandlingen nästan helt saknas en genomgång av (äldre) nordisk kontraktsrättslig doktrin.

Kapitel sex - "elabonnemangets historiska utveckling" - rör sig på ett empiriskt plan. Kapitlet ger en intressant historisk översikt över hur avtalen i rättsförhållandet mellan eldistributör och elabonment gestaltat sig.

Rättsförhållandet mellan eldistributör

och abonent såsom det ter sig idag får således en ingående behandling i kapitel sju. Här behandlas de grundläggande kontraktsrättsliga frågorna: eldistributörens kontraheringsplikt, elabonnentens betalningsskyldighet, eldistributörens ansvar för störningar i elleveransen, hans möjlighet att friskriva sig från ansvar, ändringar och tillägg i avtalet, elabonnentens skyldighet att upplåta och lämna tillträde till mark och egendom samt eldistributörens rätt att avbryta elleveransen. Stridbecks egna slutsatser är emellertid onödigt försiktiga. Men såsom författaren redan konstaterade i inledningen av sin avhandling, är hans syfte inte primärt att fastställa vad gällande rätt är, utan snarare att inventera existerande problem.

Därefter följer två kortare kapitel: kapitel åtta behandlar el och straffrätt, medan det i kapitel nio redogörs för utomobligatoriskt skadestånd i samband med elskador. Också här karakteriseras båda kapitlen av att författarens egna slutsatser saknas.

Kapitel tio hör enligt mitt förmenande utan tvivel till bokens bästa, eftersom Stridbeck kommer med intressanta slutsatser. Kapitlet, som behandlar det processuella abonnentskyddet, ger en ganska skrämmande bild av den "myndighetsdjungel" som abonnenten konfronteras med då han inte är nöjd med eldistributörens prestation. Tabblån på s. 298 ger härvid en god översikt, trots att Stridbeck i fotnot 24 påpekar att den inte är helt fullständig. I slutet av kapitlet (s. 301) ger Stridbeck också förslag till hur situationen borde förändras i syfte att förbättra abonnenternas processuella rättsskydd.

Även i kapitel elva, där författaren förespråkar att elektriciteten skall vara en social rättighet, redogörs för spännande forskningsresultat. Som underlag för sin avhand-

ling genomförde Stridbeck nämligen en enkät riktad till de svenska eldistributörerna. I enkäten ställdes frågor bl.a. om eldistributörernas inställning till sociala hänsyn i avstängningssituationer. På s. 318 ff. citeras de argument som eldistributörerna framförde för och emot socialt hänsynstagande. Enligt min åsikt är det dock en brist att författaren inte använder sig av detta material i sitt avsnitt om sociala prestationshinder. Jag tycker nämligen att det faktum att inte en oväsentlig del av eldistributörerna anser sociala hänsyn utgöra ett hinder mot avstängning är ett gott argument för ett stärkande av läran om socialt prestationshinder. Jag tror också att en detaljanalys av eldistributörernas argument kunde ha givit läran någonting nytt med tanke på avstängningsrätten.

Stridbecks avslutande tes är att eldistributionssystemet är ett statussystem, eftersom avtalssystemet inte fungerar pga. det dubbla tvånget. Därför ser han som ett mål att förhållandet eldistributör - elabonnet underkastas en allt starkare offentlig kontroll i syfte att den skenbara avtalsfrihet som råder i förhållandet minimeras. Elektriciteten skulle således enligt Stridbeck bli en social rättighet.

Är avhandlingen "elrättslig"?

I det första inledande kapitlet inplaceras Stridbeck sin avhandling i disciplinen elrätt, som "består av avtalsrätt, ersättningsrätt, förvaltningsrätt och straffrätt". Enligt Stridbeck spränger elrätten den traditionella rättssystematikens ramar (s. 25). Denna uppfattning av elrätten såsom ett särskilt rättsområde är emellertid problematisk. Jag vill påstå att elrätten som särskilt rättsområde är lika

lyckad som t.ex. "bilrätt". Att samla alla normer som berör elektricitet eller bilar och ge dem ett eget "rättsområde" lyckas inte om det inte finns några bakomliggande "elrättsliga" eller "bilrättsliga" principer vilka genomsyrar rättsområdet och samtidigt ger ramarna för argumentationen. Detta dilemma framkommer tydligt också i Stridbecks avhandling. I kapitel fyra eller kapitel åtta kan man inte se spår av några "elrättsliga" principer, utan läsaren inser snabbt att vi har att göra med kommunalrätt respektive straffrätt.

Naturligtvis är det möjligt att i en och samma bok behandla flera rättsområden såsom Stridbeck gör. Risker är emellertid stor att det uppstår en obalans mellan djupet i de olika avsnitten; en del avsnitt blir omotiverat ytliga i jämförelse med andra. Detta är förstaeligt pga. att det inte är lätt att samtidigt vara expert på t.ex. obligationsrätt, straffrätt och kommunalrätt. Också Stridbecks avhandling lider av en dylik obalans och det är tydligt att obligationsrätten är hans egentliga gebit.

Slutomdöme

Trots en del brister (även språkfel) tycker jag att avhandlingen är fräsch och är ett gott exempel på rättsvetenskap som är stadigt förankrad i empirin. Stridbeck har lyckats med att inte skriva en traditionell rättsdogmatisk avhandling. Likaså kan man gott medge att han har lyckats i sin ansats att ända till slutet vara allierad med de svaga.

Författarupplysning:

Johan Bärlund, juris licentiat, ekonomie magister, överassistent i civil- och handelsrätt, Institutionen för privaträtt, Helsingfors universitet.